

Gewone Wespen *Vespula vulgaris*, gif en een Wespendif *Pernis apivorus*

Ben Koks, André Straatsma en Rob G. Bijlsma

Insecten worden in dit land over het algemeen als lastig of eng ervaren. Vooral wespen behoren tot de categorie van insecten die in staat zijn een barbeque om zeep te helpen of een kinderfeestje grandioos te verstieren. Om deze reden zal menigeen gniffelend de kranten hebben gelezen toen Wageningse biologen melding maakten van een slecht jaar voor wespen. Zo'n bericht heeft, zoals de meeste berichten, nauwelijks betekenis, totdat je er zelf mee wordt geconfronteerd.

Op woensdag 4 september 1997 werden we gebeld door de eigenaar van een fraaie plattelandstuin tussen Leens en Ulrum (provincie Groningen). De bewoner maakte melding van een tweetal "Buizerds" die nogal sloom bij een wespennest zaten. Uiteraard gaat bij zo'n telefoontje een belletje rinkelen, want de "Buizerd" kon wel eens een Wespendif zijn en de plek was op zijn zachtst gezegd opmerkelijk. De melder belde omdat hij verontrust was vanwege het feit dat het betreffende wespennest diezelfde middag door de gemeente "de Marne" met het bestrijdingsmiddel *Propoxur* was aangepakt. Dit middel wordt gewoonlijk als spuitpoeder toegepast bij de bestrijding van rupsen, kevers, wantsen en bladluizen in appels en peren (van Rijn 1989). Terwijl BK een aantal vogelasiels belde om te achterhalen hoe het beste een acute vergiftiging bij roofvogels kan worden bestreden, haalde AS de slome Wespendif op. Om te voorkomen dat de tweede "Buizerd" ook van de raten zou snoepen werd het nest met takken afgedekt. Gezamenlijk is de vogel na ampel beraad naar het IVN-vogelasiel van Riet Schouten te Bellingwolde gereden. Een reis van c. 100 kilometer, diagonaal de provincie Groningen door met een roofvogel met kippenpoten op schoot. Het probleem was dat we natuurlijk niet wisten hoeveel gif de vogel had binnengekregen. Het leek ons niet aannemelijk dat het gif reeds in de wespenlarven zou zitten, maar één ding was helder: onze Wespendif had een tik te pakken. Aangekomen bij Riet Schouten werd de krop ingespoten met water en later plantaardige olie. Riet wist een belangrijk deel van de inhoud uit de krop te masseren (in de eerste lading zaten >23 larven en 5 volwassen exemplaren van de Gewone Wesp *Vespula vulgaris*), zodat in ieder geval een deel van het gif buiten de maag kon worden gehouden. Later is de hele krop leeggemas-seerd en hebben we de vogel een ééndagskuiken en stukjes banaan gegeven (Wespendifeën zijn verzot op banaan!). Om het resterende gif enigzins te neutraliseren heeft de vogel ook nog een vermalen *Rennie* gekregen. Aanvankelijk leek het allemaal niets uit te maken. Maakte de vogel tijdens onze reis naar Bellingwolde nog een (te) rustige, maar fitte indruk, gaandeweg de nacht verslechterde zijn situatie zienderogen. De vleugels begonnen te hangen en de kop lag op een gegeven moment op de bodem van zijn hok. Des te opmerkelijker was het daarom dat onze Wespendif 's ochtends fris

ogend in zijn hok zat en zelfstandig voedsel tot zich nam. Vrij snel daarna werd hij in de vliegkooi geplaatst en na enige gestuntel bleek hij weer gewoon te kunnen vliegen. Opvallend was verder dat de felheid die nog geen 12 uur daarvoor ontbrak, nu weer helemaal terug was: de kopveren werden opgezet, de kracht in de vleugels was terug en het leek ons een ideaal moment de vogel zijn trek te laten voortzetten. Vóór het loslaten werd de eerstejaars vogel geringd (ARNHEM 6093773), gewogen (750 gram) en gemeten (vleugel: 398 mm, klauw I: 101 mm, klauw II: 70 mm, Poot I: 7.3 mm, Poot II: 9.2 mm). De maten en gewichten werden genomen volgens de richtlijnen in Handleiding veldonderzoek Roofvogels (Bijlsma 1997). De krop was met een ééndagskuiken halfvol. Nog geen etmaal na de vondst werd de vogel langs de Duits-Groningse grens bij het Prinsebos losgelaten.

Foto: De juveniele Wespendief, vlak voor het loslaten, Groningen, 5 september 1997 (Foto: John de Boer). *Juvenile Honey Buzzard, just before being released.*

De moraal van dit verhaal moge duidelijk zijn. Iedereen kan tegenwoordig weten dat het gebruik van gif niet de meest elegante oplossing is om "ongedierte" te elimineren. Het is daarom des te spijtiger dat de gemeente "de Marne" zich van dit soort achterhaalde methoden bedient om een non-probleem uit de wereld te helpen. Het is bijzonder jammer dat een soort als de Wespendief hiervan de dupe is geworden. Joost mag weten hoe vaak dit in het verleden al heeft plaatsgevonden. Zo kwam ons een bericht ter ore dat er in de buurt van het Bargerveen in Drenthe ook een Wespendief was gevonden bij een met gif behandeld wespennest. De beste oplossing voor het 'wespenprobleem' bestaat eruit de kolonie op natuurlijke wijze te laten uitsterven. Dit gebeurt vanzelf in

nazomer of herfst, wanneer de koninginnen zijn bevrucht en de darren en werksters allemaal doodgaan. De op één na beste oplossing is ook bijzonder effectief gebleken: verhoging van de temperatuur van het wespennest tot 54-60°C. Temperatuurregulatie is voor wespen van levensbelang: afkoelen en opwarmen werden door wespen al effectief toegepast toen de mens nog op aarde moest komen (en wij maar denken dat we geavanceerd zijn met kachel en ventilator)! Een omgevingstemperatuur van boven de 54°C is echter teveel van het goede, en de wespen leggen het loodje zodra ze aan dergelijke en hogere temperaturen worden blootgesteld (Forbes & Ebeling 1987, Heinrich 1996).

Tenslotte is het aardig deze anecdotisch waarneming in een regionaal perspectief te plaatsen. Het is nagenoeg uitgesloten dat het hier om een Groningse broedvogel gaat. In de provincie is nimmer met zekerheid een broedgeval vastgesteld, hoewel broeden in goede jaren in Westerwolde, Gorecht, het Noordlaarderbos en nabij Sellingen wel wordt vermoed (van den Brink *et al.* 1992). Ook is het vrijwel zeker geen vogel uit de Drentse bossen. Dit jaar was het vanwege de zeer slechte wespenneststand een abominabel jaar voor de soort. In Drenthe vlogen slechts vier nestjongen uit, waarvan er twee binnen een week dood werden teruggevonden (R.G. Bijlsma, W. van Manen). Vier dagen voordat "onze" vogel bij Riet Schouten werd gebracht, werd een andere eerstejaars Wespindief binnengebracht met een gewicht van slechts 400 gram. Deze vogel was uitgeput gevonden in Drouwenermond in de Drentse veenkoloniën. Vrij snel na binnenkomst ging deze vogel de pijp uit; in zijn krop zat alleen wat plantaardig materiaal. Deze vogel was, net als de Groningse, op doortrek.

Summary: Common Wasps *Vespula vulgaris*, insecticides and Honey Buzzards *Pernis apivorus*
In the province of Groningen, a poisoned Honey Buzzard was found on 4 September 1997, close to a nest of Common Wasps. That very day, the wasp nest had been fumigated with Propoxur, an insecticide normally used against caterpillars, beetles, bugs and aphids in apple and pear orchards. The crop of the Honey Buzzard, which contained large numbers of wasp larvae, was emptied and the bird was kept overnight. The next morning it was alive and kicking. Before being released, it was ringed, measured (wing length 398 mm) and weighed (750 g, including small crop). This species does not breed in Groningen and must have been a migrant, although its outermost primaries (P10) were not yet fully grown. A similar case of indirect poisoning in nearby Drenthe shows that the use of insecticides to eradicate insect pests may cause serious trouble for other organisms, and thermal treatment (so called heat sterilization HS, using temperatures of 54-60°C) is recommended instead. Even better is to let die out the wasp colony naturally.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1997. Handleiding veldonderzoek Roofvogels. Uitgeverij KNNV, Utrecht.
van den Brink H., Furda J., van Klinken J. & van Scharenburg K. 1992. Vogelatlas van Groningen. Vereniging Avifauna Groningen, SOVON District Groningen & Provincie Groningen, Groningen.
Forbes C. & Ebeling W. 1987. Update: Use of heat for the elimination of structural pests. IPM Practitioner 9: 1-6.
Heinrich B. 1996. The thermal warriors: strategies of insect survival. Harvard University Press, Cambridge.

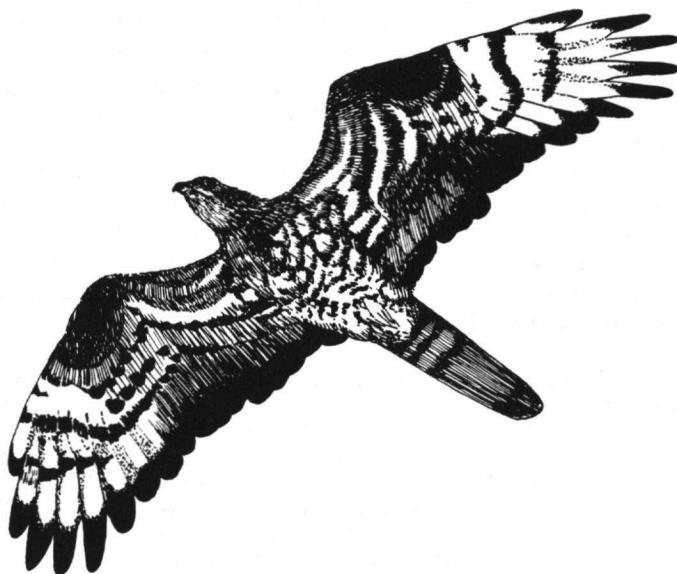
van Rijn J.F.A.T. (red.) 1989. Gewasbeschermingsgids. Elfde, herziene druk. CAD Gewasbescherming/Plantenziektkundige Dienst, Wageningen.

Adressen:

Ben Koks, Bekemaheerd 129, 9737 PS Groningen (050-5412646)

André Straatsma, De Lijnbaan 54, 9971 AM Ulrum (0595-402230)

Rob G. Bijlsma, Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse (0521-551523)

Tekening: Adult vrouwje Wespendief op trek, Peize, 16 mei 1997 (naar foto; Peter Venema)